

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
АРХІВНОЇ СПРАВИ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

ФІЛІППЕНКО Ростислав Ігорович

УДК 930.1:378.4 (477.54) Редін

**ЖИТТЯ, ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І НАУКОВО-ІСТОРИЧНА
СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Є.К. РЄДІНА (1863 – 1908 рр.)**

07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні
дисципліни

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
КУДЕЛКО Сергій Михайлович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
професор кафедри історіографії, джерелознавства та археології

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
МАСНЕНКО Віталій Васильович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
завідувач кафедри історії України

кандидат історичних наук, доцент
ПАЛІЄНКО Марина Геннадіївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
докторант кафедри архівознавства та спеціальних
галузей історичної науки

Провідна установа: Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України, відділ теорії та історії археографії і спеціальних джерелознавчих наук, м. Київ

Захист відбудеться “ 7 ” липня 2004 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.864.01 в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства: Київ, 03110, вул. Солом’янська, 24.

Із дисертацією можна ознайомитися у Науково-довідковій бібліотеці центральних державних архівів України: Київ, 03110, вул. Солом’янська, 24.

Автореферат розісланий 4 червня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук

С.Л. Зворський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження насамперед пов'язана із сучасним періодом відродження української національної культури. На нинішньому етапі її розвитку, коли в країні відбуваються глобальні зміни, важливо не втратити кращі традиції, не забути імена тих людей, які досліджували історію української культури. Необхідне наукове розуміння внеску кожного видатного вченого у справу стосовно вивчення історичних пам'яток. Не менш важливою є необхідність вивчення історії Харківського національного університету, оцінки наукової та громадської діяльності його професорсько-викладацького складу. Це дослідження пов'язано з майбутнім святкуванням 200-річчя його заснування.

Єгор Кузьмич Редін (1863-1908) – видатний представник російської та української історичної науки кінця XIX – початку XX ст., відомий педагог, громадський діяч і публіцист. Однак унаслідок ряду причин його ім'я на довгий час було забуто. Життя, творчість, громадська діяльність Є.К. Редіна – важлива сторінка в історії історичної науки, аналіз якої дозволяє підбити підсумки її попереднього розвитку та визначити нові перспективи.

Ступінь розробки проблеми. Життя й творчість Є.К. Редіна вивчається понад 100 років, проте досі бракує спеціального комплексного дослідження, присвяченого цій темі.

З кінця 80-х рр. XIX ст. усі значні роботи Є.К. Редіна завжди знаходили відгуки в наукових колах¹. Наприкінці 90-х рр. XIX ст., після поїздки до Європи і відрядження як члена експедиції, організованої Російською академією наук, для вивчення пам'яток античної та візантійської культур у монастирях Афона, Є.К. Редін здобув авторитет у науковому співтоваристві. Його ім'я було включено до видань довідково-бібліографічного характеру². Відомості, що були розміщені в них, мали суто інформаційний характер і висвітлювали основні віхи біографії вченого, зазначали загальний напрямок його творчої діяльності.

Окремі аспекти діяльності Є.К. Редіна знаходили відгуки в публікаціях різних учених. Так, наприклад, участь Є.К. Редіна в роботі Харківського історико-філологічного товариства (далі – ХІФТ) висвітлено у статтях М.Ф. Сумцова та праці Д.І. Багалія і Д.П. Міллера та ін.³, внесок у проведення XII Археологічного з'їзду як секретаря та скарбника Харківського підготовчого комітету – в його “Трудах...”, а також у “Трудах Дванадцатого Археологического съезда” і “Известиях XII Археологического Съезда в Харькове (15-27

¹ С. [Рецензия] // Исторический вестник. – 1897. – Т. 67. – С. 1116-1117. – Рец. на кн.: Редин Е.К. Мозаики равнинских церквей. – СПб., 1896.; И.Б. [Рецензия] // ИВ. – 1916. – Т. 145 – С. 781-782. – Рец. на кн.: Редин Е.К. Христианская топография Козьмы Индикоплова по греческим и русским спискам / Под ред. Д.В. Айналова. – М., 1916. – 366 с., XXXII табл. та ін.

² Редин Е.К. // Энциклопедический словарь / Изд.: Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. – СПб., 1899. – Т. 27. – С. 466; Веселовский Н.И. История императорского Русского Археологического общества за первые пятьдесят лет его существования (1846-1896). – СПб., 1900. – С. 201, 206, 319, 451; Редин Е.К. // Большая энциклопедия: Словарь общедоступ. сведений по всем отраслям знания / Под ред. С.Н. Южакова. – СПб., 1904. – Т. 16. – С. 687 та ін.

³ Сумцов Н.Ф. Двадцатипятилетие Историко-филологического общества при Императорском Харьковском Университете. – Х., 1904. – 12 с.; Багалей Д.И., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования (1655-1905): Ист. моногр.: В 2 т. – Х., 1993. – Т. 2: XIX – начало XX века. – С. 631-632 та ін.

августа 1902 г.)”. Неодноразово було відзначено діяльність вченого як завідувача університетського Музею витончених мистецтв та старожитностей⁴.

Про деякі епізоди з біографії Є.К. Редіна та про його наукову працю йшлося в таких фундаментальних виданнях, як “Краткий очерк истории Харьковского университета за первые 100 лет его существования” та “Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования”. На особливу увагу заслуговують публікації, в яких йшлося про участь Є.К. Редіна у діяльності Харківського товариства поширення в народі грамотності⁵.

Наступний етап у вивченні творчого й життєвого шляху Є.К. Редіна почався після смерті вченого у квітні 1908 р. Розлогу характеристику наукової спадщини дослідника містять некрологи, що з’явилися в наукових і популярних виданнях⁶. Публікувалися роботи, в яких висвітлено життєвий шлях вченого, його наукову та громадську діяльність. Однак спеціальних робіт, присвячених вивченню цієї теми, небагато. Одна з них належить перу М.Ф. Сумцова⁷, інша – була написана учнем Є.К. Редіна О.І. Білецьким⁸.

Робота М.Ф. Сумцова й досі лишається єдиною біографією вченого, в якій не тільки подано основні дати життя історика, але й зроблено спробу охарактеризувати багатогранну наукову, суспільно-просвітницьку та педагогічну діяльність Є.К. Редіна, оцінити його внесок у розвиток культури й освіти в Харкові та Слобідській Україні у цілому.

Спробу оцінити наукову діяльність вченого зробив О.І. Білецький, розглянувши роботи Є.К. Редіна, пов’язані з дослідженням візантійських пам’яток культури. Автор акцентував увагу на ефективному використанні Є.К. Редіним історико-порівняльного методу, підкреслюючи, що він до кінця свого життя залишався візантієзнавцем – піонером науки, в якій ще має бути велике майбутнє.

Оцінки, зроблені М.Ф. Сумцовим і О.І. Білецьким, на десятиліття визначили підходи вітчизняної історіографії до особистості та наукової спадщини Є.К. Редіна.

Потрібно також зазначити роботу товариша Є.К. Редіна з університетської лави Д.В. Айналова і статті С.О. Жебелева та О.А. Павловського⁹. Ці праці мають частково мемуарний характер.

Інші роботи, менш значні матеріали, написані колегами, учнями й шанувальниками Є.К. Редіна, були опубліковані в XIX томі “Збірника” ХІФТ, присвяченому пам’яті

⁴ Данилевич В.Е. Музей изящных искусств и древностей // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905 гг.) / Под ред. Д.И. Багалея и И.П. Осипова. – Х., 1911. – С. 52-69 та ін.

⁵ Отчет правления Общества попечения о нуждающихся учащихся в низших учебных заведениях г. Харькова за 1908 г. – Х., 1909. – 64 с.; Исторический обзор деятельности Харьковского общества распространения в народе грамотности, 1869-1909. – М., 1911. – 261 с. та ін.

⁶ Памяти профессора Егора Кузьмича Редина: Некрологи и речи. – Х., 1909. – 27 с. та ін.

⁷ Сумцов Н. Человек золотого сердца (профессор Егор Кузьмич Редина). – Х., 1909. – 63 с.

⁸ Білецький А.И. Е.К. Редина, как историк византийского искусства. – Х., 1910. – 27 с.

⁹ Айналов Д. Памяти Е.К. Редина: (Некролог) // Журнал Министерства народного просвещения. – 1908. – № 11. – С. 18-24; Жебелев С. Памяти Е.К. Редина // Записки Русского археологического общества. – 1910. – Т. 6. – С. VIII-XIII; Павловский А. Егор Кузьмич Редина. Профессор истории искусств Харьковского университета // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – 1913. – Т. 19. – С. 23-25.

вченого¹⁰. Однак у них не вказувалося на недоліки, помилки, слабкі в науковому відношенні сторони праць Є.К. Редіна. Біографічні відомості були не повними і базувалися переважно на біографії вченого, написаній ним самим для “Биографического словаря профессоров и преподавателей Харьковского университета”¹¹. До словника увійшов бібліографічний “Список ученых и литературных трудов Е.К. Редина (1889-1907)”. Цей список охоплював 96 назв наукових праць, нотаток історика.

Таким чином, дореволюційна історіографія висвітлювала основні факти біографії Є.К. Редіна й містила аналіз основних напрямів його наукової діяльності. Однак питання про наукове вивчення творчого й суспільно-політичного світогляду Є.К. Редіна в цілому дослідниками не ставилось. Історики не зверталися до аналізу його творчої спадщини як до наукової проблеми, а написання наукової біографії вченого не визначалося як спеціальне завдання.

З 1917 р. настає значна перерва у вивченні діяльності Є.К. Редіна, пов’язана, насамперед, зі зміною політичної ситуації в країні. У радянський період спадщина професора Є.К. Редіна зазнала такої ж долі, як і доробок багатьох дореволюційних вчених. Його ім’я згадували нечасто, а творча спадщина залишилася не запитуваною у зв’язку з тим, що принципи, які відстоювалися істориком у науці, трактувалися як абстрактні та ідеалістичні¹². Стверджувалось, що його роботи, присвячені історії Харкова й Харківського університету, написані з позицій буржуазної методології¹³. Крім того, успіхи, досягнуті україністикою кінця XIX – початку XX ст., що збагачувалася працями таких відомих дослідників, як Д.І. Багалій, О.О. Потебня, Є.К. Редін, Д.І. Яворницький, М.Ф. Сумцов, А.С. Лебедев, О.І. Білецький і багатьох інших, які об’єдналися в межах ХІФТ та зіграли значну роль у становленні національної самосвідомості. Для радянської соціально-політичної системи розроблення проблеми, пов’язаної з питаннями національного відродження початку XX ст., була небажаною.

До середини 80-х рр. XX ст. ім’я Є.К. Редіна згадувалося лише в працях загального історіографічного¹⁴, мистецтвознавчого¹⁵ та довідкового характеру¹⁶. Хоча зазначені праці не присвячені спеціальному вивченню творчості Є.К. Редіна, проте в них згадується не

¹⁰ Сборник Харьковского историко-филологического общества. Т.19. Памяти профессора Егора Кузьмича Редина. – Х., 1913. – 27, 461 с., [3] л. ил.

¹¹ Редин Е.К. [Автобиография] // Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905): I. История факультета. II. Биографический словарь профессоров и преподавателей / Под ред. М.Г. Халанского и Д.И. Багалея. – Х., 1908. – С. 307-311.

¹² История европейского искусствознания. Вторая половина XIX века. – М., 1966. – С. 242.

¹³ Сарбей В.Г. Харківське історико-філологічне товариство та його вклад в історіографію України: (До 100-річчя заснування і початку діяльності) // Український історичний журнал. – 1977. – № 12. – С. 102.

¹⁴ Вздорнов Г.И. История открытия и изучения русской средневековой живописи. XIX век. – М., 1986. – 384 с.; Кызласова И.Л. История изучения византийского и древнерусского искусства в России (Ф.И. Буслаев, Н.П. Кондаков: методы, идеи, теории). – М., 1985. – 184 с. та ін.

¹⁵ История европейского искусствознания. Вторая половина XIX века. – М., 1966. – 332 с.; Культура Византии. IV-первая половина VII в. – М., 1984. – 726 с.; Лазарев В.Н. История византийской живописи. – М., 1986. – 332 с.: ил. + табл. (14 с., [209] л. ил.); Словарь книжников и книжности древней Руси. Вып. 1. (XI-первая половина XIV в.). – Л., 1987. – 494 с. та ін.

¹⁶ Редин Егор Кузьмич (1863-1908) // БСЭ. – 2-е изд. – М., 1955. – Т. 36. – С. 240; Р?дін ?К. // Мистецтво України: Біограф. довідн. – К.: “Укр. енцикл.”, 1997. – С. 504; Редин Егор Кузьмич // <http://www.rambler.ru>. та ін.

тільки ім'я вченого, але й характеризуються його роботи, пов'язані з дослідженням історичних пам'яток візантійської культури, а також пам'яток церковної старовини Слобідської України, зокрема Харкова.

З 70-х рр. ХХ ст. посилюється інтерес до діяльності ХІФТ. Особливе місце тут посідають роботи В.З. Фрадкіна¹⁷, хоча в зазначених працях спеціально і не вивчається діяльність Є.К. Редіна, а лише згадується його ім'я в зв'язку з роботою як секретаря ХІФТ. Те ж саме можна сказати і про праці, в яких згадується ім'я Є.К. Редіна як завідувача Музею витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету¹⁸.

Помітною подією другої половини 80-х – 90-х років ХХ ст. стало зростання інтересу дослідників до наукової спадщини Є.К. Редіна¹⁹. Особливе місце тут посідають роботи С.І. Побожія²⁰, які стали якісно новим етапом у вивченні спадщини історика й підняли дослідження про Є.К. Редіна на належну наукову висоту, хоча автор залишив без відповідної уваги деякі важливі аспекти досліджуваної теми, наприклад, роботу Є.К. Редіна в Харківському товаристві поширення в народі грамотності.

Наступним важливим кроком у вивченні наукової спадщини Є.К. Редіна стала кандидатська дисертація і статті О.Г. Павлової²¹, в яких автор, у межах теми дисертації, аналізує низку питань, пов'язаних із вивченням вченим пам'яток візантійської культури та церковних старожитностей Слобідської України.

Потрібно відзначити також монографію Т.В. Коломієць, в якій неодноразово згадується ім'я Є.К. Редіна у зв'язку з роботою в Харківському товаристві поширення в народі грамотності²², і звернути увагу на статті, присвячені бібліографічній діяльності історика²³.

Необхідно також відзначити й публікації, в яких висвітлюється діяльність Є.К. Редіна як археолога²⁴. Особливо варто виділити літературу, присвячену відзначенню 90-літнього й 100-літнього ювілеїв проведеного в Харкові ХІІ Археологічного з'їзду та участі в його підготовці Є.К. Редіна як секретаря Харківського підготовчого комітету, а згодом і голови однієї з секцій з'їзду²⁵.

¹⁷ Фрадкін В. До питання про суспільно-політичні погляди членів Харківського історико-філологічного товариства // Зб. Харк. іст.-філолог. т-ва. – Х., 1994. – Т. 2. (Нова серія). – С. 3-14 та ін.

¹⁸ Півненко А. З історії? музейно? справи в Харкові // ОМ. – № 1 (січ.-лют.). – 1988. – С. 18-19 та ін.

¹⁹ Тараманова К.Д. До портрета ?гора Кузьмича Р?діна – вченого, громадського діяча, просвітителя (за матеріалами, що зберігаються у ХДНБ ім. В.Г. Короленка) // Четверті Сумцовські читання: Матеріали наук. конф., присвяч. 135-річчю з дня народж. ?К. Р?діна. – Х., 1999. – С. 23-25 та ін.

²⁰ Побожій С. З плеяди фундаторів: До 125-річчя від дня народження ?К. Р?діна // ОМ. – 1988. – № 2 (берез.-квіт.). – С. 30-31; Побожій С. Е.К. Редін // Искусство. – 1989. – № 1. – С. 62-64 та ін.

²¹ Павлова О.Г. Дослідження і викладання історії? мистецтва у Харкові (ХІХ – поч. ХХ ст.ст.): Дис... канд. іст. наук. – Х., 1998. – 223 с.; Павлова О.Г. Егор Кузьмич Редін – первый искусствовед Харьковского университета // Сб. ст., материалов и документов, посвящ. 140-летию со дня рожд. Е.К. Редина. – Х., 2003. – С. 3-12 та ін.

²² Коломієць Т.В. Харківське товариство поширення в народі грамотності (1869-1920 рр.). – Х., 1998. – 192 с.

²³ Ярошик В. Бібліографічна діяльність ?К. Редіна (1863-1908) // Вісн. Кн. палати. – 1998. – № 7. – С. 35-36 та ін.

²⁴ Скирда В.В. Профессор Е.К. Редін как археолог // ВХУ. – 1997. – № 396: Історія. – Вип. 29. – С. 45-54 та ін.

²⁵ История и археология Слободской Украины: Тез. докл. и сообщ. Всеукр. конф., посвящ. 90-летию ХІІ Археол. съезда / Харьк. гос. ун-т, Харьк. обл. орг. Укр. о-ва охраны памятников истории и культуры. – Х., 1992. – 231 с.; Проблеми історії та археології України. Зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. до 100-річчя ХІІ Археол. з'їзду в м. Харкові, 25-26 жовтня 2002 року. – Х., 2003. – 244 с. та ін.

Є.К. Редіну спеціально були присвячені три наукові конференції, які висвітлювали діяльність історика, а саме: “Четверті Сумцовські читання: Наукова конференція, присвячена 135-річчю з дня народження Є.К. Редіна”²⁶, “Сьомі Слобожанські читання з нагоди 140-річчя від дня народження Є.К. Редіна, професора мистецтвознавства Харківського університету (1863-1908 рр.)”²⁷, “Усадьбы Харьковской губернии: сохранение и перспективы использования”, присвячена пам’яті професора Харківського університету Є.К. Редіна²⁸.

Не забуті заслуги Є.К. Редіна і представниками церкви. Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим у доповіді, присвяченій 200-річчю Харківської єпархії, серед видатних представників світських вчених та діячів культури краю, таких як Г.С. Сковорода, В.Н. Каразін, М.І. Костомаров та інші, називає й ім’я Є.К. Редіна²⁹.

Журнал “Вера и Разум” був першим богословсько-філософським журналом Російської імперії, який регулярно виходив з друку з 1884 р. У 1917 р. він був закритий. Поновилося видання цього журналу лише в 2000 р. і в першому відновленому номері було опубліковано статтю, присвячену Є.К. Редіну, а ще в двох статтях автори неодноразово згадували ім’я вченого³⁰. Часто ім’я Є.К. Редіна можна зустріти на сайтах в Інтернеті, зокрема йому присвячено окрему сторінку³¹.

У 2003 р. було перевидано його роботи “Материалы к изучению церковных древностей Украины. Церкви города Харькова”, “Харьков, как центр художественного образования юга России” та “Памяти отца Василия Спесивцева”³².

Таким чином, огляд літератури про Є.К. Редіна, опублікованої впродовж 100 років, свідчить, що вона не складає цілісної характеристики про життя і діяльність вченого. Тому виникла необхідність узагальнити та проаналізувати наявний матеріал із сучасних позицій і дослідити процес становлення Є.К. Редіна як особистості, як вченого-історика, створити його цілісну наукову біографію.

Джерельну базу дисертації складають, передусім, праці Є.К. Редіна. Серед доробку історика є не лише значні за обсягом і змістом у науковому відношенні праці, але й велика кількість газетних і журнальних публікацій та рецензій, які мало відомі сучасним дослідникам.

²⁶ Четверті Сумцовські читання: Матеріали наук. конф., присвяч. 135-річчю з дня народж. Є.К. Редіна. – Х., 1999. – 118 с.

²⁷ Сьомі Слобожанські читання з нагоди 140-річчя від дня народження Є.К. Редіна, професора мистецтвознавства Харківського університету (1863-1908 рр.) – Х., 2003.

²⁸ Усадьбы Харьковской губернии: сохранение и перспективы использования. Сб. тез. и докл. междунар. конф. посв. памяти проф. Харьк. ун-та Е.К. Редина. – Х., 2003. – 84 с.

²⁹ Никодим (Руснак). Харьковская епархия – вечнозеленая ветвь Украинской Православной Церкви: Доклад доктора богословия, высокопреосвященнейшего митрополита Харьковского и Богодуховского Никодима (Руснака), посвящ. 200-летию Харьковской епархии // Вторые слобожанские чтения, 1-3 октября 1999 г. // <http://www.rambler.ru>.

³⁰ Филиппенко Р.И. Е.К. Редина – исследователь религиозных памятников искусства Харьковской губернии // Віра і Розум. – 2000. – № 1. – С. 224-228; Бахтіна С.А. Виставка “Пам’ять століть” – перший крок до створення експозиції з історії Православ’я на Слобідській Україні // Віра і Розум. – 2000. – № 1. – С. 233-241; Павлова О.Г. XII Археологічний з’їзд та проблема вивчення церковного мистецтва та старожитностей Харківщини // Віра і Розум. – 2000. – № 1. – С. 162-168.

³¹ Редина Егор Кузьмич // <http://www.rambler.ru>.

³² Сборник статей, материалов и документов, посвященных 140-летию со дня рождения Е.К. Редина. – Х, 2003. – 96 с.

Великим комплексом джерел, використаних під час написання дисертації, є опубліковані матеріали: звіти й огляди діяльності Харківського університету, звіти Харківського товариства поширення в народі грамотності та Харківського історико-філологічного товариства. У процесі роботи над дисертацією активно залучалися періодичні видання кінця XIX – початку XX ст. Серед них “Археологические известия и заметки”, “Византийский временник”, “Журнал Министерства народного просвещения”, “Исторический вестник”, “Киевская старина”, “Мирный труд”, “Харьковские губернские ведомости”, “Сборник Харьковского историко-филологического общества”, “Южный край” та інші матеріали, які зберігаються у фондах Державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка (м. Харків) та Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Особливу групу становлять джерела мемуарного характеру, серед яких є листи, некрологи, спогади.

Основний масив архівних документів, в яких відображені окремі факти біографії вченого, пов’язані, насамперед, з його роботою в Харківському університеті та Харківському товаристві поширення в народі грамотності, зосереджений у Державному архіві Харківської області (відповідно ф. 667 і ф. 200). Цінні матеріали, пов’язані з іменем Є.К. Редіна, вдалось віднайти у фондах “Харківська міська управа, Харків” (ф. 45), “Харківське губернське правління, Харків” (ф. 4), “Харківська губернська училищна рада, Харків” (ф. 635).

Значну цінність для вивчення життєвого шляху та науково-організаційної діяльності Є.К. Редіна мають архівні документи, що зберігаються в його особистій папці в Музеї історії ХНУ імені В.Н. Каразіна (ф. 1. оп. 4. п. 9: Є.К. Редін) та інших фондах Музею (ф. 1. “Розвиток науки в дореволюційному університеті”; ф. 7. “Наукові товариства”; ф. 8. “Іменний”): відомості про біографію вченого, рукопис та чернетки його робіт, зібрані ним історичні документи тощо. Важливі фактичні відомості про особисте життя та оточення Є.К. Редіна містять документи особового архівного фонду М.Ф. Сумцова, що зберігається в ЦДА України у м. Києві (ф. 2052). Більшість фактів із зазначених архівних документів вводиться до наукового обігу вперше.

Зв’язок роботи з науковими програмами. Тема розроблялася за напрямом наукових досліджень кафедри історіографії, джерелознавства та археології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна “Історія і теорія науки та освіти” (№ державної реєстрації 011974006178).

Об’єктом дослідження є комплекс джерел, який включає, передусім, праці історика, спогади, архівні документи і публікації про нього та історіографічна традиція вивчення творчості Є.К. Редіна.

Предметом дисертаційного дослідження є життя та наукова спадщина Є.К. Редіна, становлення його як історика, педагога і громадського діяча, внесок вченого у вивчення історичних пам’яток візантійської та давньоруської культури, пам’яток церковних старожитностей України.

Хронологічні межі дослідження визначені двома рівнями: перший зумовлений роками життя Є.К. Редіна (2 листопада 1863 р. – 27 квітня 1908 р.), другий пов’язаний з

хронологічними рамками формування джерельної та історіографічної бази дослідження (кінець XIX – початок XXI ст.).

Мета дослідження полягає у реконструкції життєвого та творчого шляху Є.К. Редіна, аналізі його науково-історичної спадщини, визначенні місця вченого у вітчизняній історичній науці.

Головні завдання зумовлені метою дослідження й полягають у наступному:

- зібрати та проаналізувати комплекс джерел, що висвітлюють життя та діяльність Є.К. Редіна, виявити малодосліджені аспекти його творчості;
- простежити процес формування Є.К. Редіна як вченого, становлення його світогляду;
- охарактеризувати основні етапи життя історика, висвітлити його громадську й просвітницьку діяльність;
- проаналізувати педагогічну діяльність Є.К. Редіна у вищій, середній і початковій школах, оцінити його внесок у розвиток системи народної освіти;
- вивчити наукову спадщину Є.К. Редіна, визначити основні напрямки його дослідницької діяльності;
- здійснити аналіз спадщини Є.К. Редіна, висвітлити його наукові методи, визначити належність вченого до наукової школи;
- з'ясувати вплив наукової діяльності історика як на історичну науку кінця XIX – початку XX ст. так і на подальші дослідження пам'яток культури Візантії та Київської Русі;
- оцінити внесок вченого у розроблення проблем пам'яткознавства та культури України;
- проаналізувати діяльність Є.К. Редіна в Харківському товаристві поширення в народі грамотності.

Принципи і методи дисертаційного дослідження зумовлені його метою та завданнями. Дисертант керувався загальнонауковими принципами – історизму, системності, всебічності та об'єктивності. Методи дослідження визначаються характером теми, метою та особливостями джерельної бази, яка покладена в основу дисертації. Автор використовував: історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-типологічний, біографічний методи дослідження та методи персоналізації і аналогій тощо. Зокрема, у процесі роботи важливе місце посідав метод персоналізації, який дозволив дисертанту охарактеризувати персональний внесок Є.К. Редіна у розвиток історичної науки.

Наукова новизна дослідження. Уперше в українській історіографії, на основі фундаментальної джерельної бази, за умов виявлення та залучення нових архівних документів і дослідницької літератури, комплексно відтворено життєвий шлях і наукову біографію професора Є.К. Редіна. При вивченні наукових поглядів історика залучено всю його творчу спадщину, що дозволило визначити внесок Є.К. Редіна як у дослідження історичних пам'яток візантійської та давньоруської культури, так і у вивчення української церковної старовини. У дисертації запропоновано і обґрунтовано періодизацію життя історика та його науково-організаційної діяльності. Докладно розглянуто історіографію

проблеми, аналіз якої надав можливість визначити малодосліджені аспекти творчості Є.К. Редіна. Розкрито маловідомі аспекти його діяльності як секретаря ХІФТ та секретаря Харківського підготовчого комітету Археологічних з'їздів, завідувача Музею витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету, його праця в Харківському товаристві поширення в народі грамотності. У роботі суттєво доповнено перелік праць історика значна частина якої залишається актуальною й тепер.

Особистий внесок дисертанта полягає в проведенні всебічного аналізу всього комплексу наукових праць Є.К. Редіна. Ним віднайдені невідомі архівні документи та матеріали про Є.К. Редіна та його наукове оточення. Автором обґрунтовані висновки про значення наукової та громадської діяльності історика.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані при вивченні історії візантійської, української світської та церковної культур, краєзнавства, історіографії, в процесі викладання названих дисциплін у вищій і середній школах, для використання в лекційній та краєзнавчій роботі.

Апробація роботи. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на наукових форумах: науковій конференції “Четверті Сумцовські читання”, присвяченій 135-річчю з дня народження ?.К. Р?діна (18 квітня 1998 р., м. Харків); науково-практичній конференції “200 років Харківській ?пархі? Укра?нсько? Православно? церкви” (27 травня 1999 р., м. Харків); Багалі?вських читаннях в Харківському гуманітарному інституті “Народна українська академія” (5 листопада 1999 р., м. Харків); науково-методичній конференції “Освітні традиції? Слобожанщини на межі тисячоліть: (Перші Каразінські читання)” (11 травня 2001 р., м. Богодухів); міжнародній науковій конференції “Человек, культура, цивилизация на рубеже II и III тысячелетий” (3-5 жовтня 2000 р., м. Волгоград); міжнародній науковій конференції “Проблеми історії та археології України: до 100-річчя ХІІ Археологічного з'їзду” (25-26 жовтня 2002 р., м. Харків); міжнародній конференції “Усадьбы Харьковской губернии: сохранение и перспективы использования”, присвяченій пам'яті професора Харківського університету Є.К. Редіна (13-15 червня 2003 р., м. Харків); міжнародній науковій конференції “Сьомі Слобожанські читання: з нагоди 140-річчя від дня народження Є.К. Редіна, професора мистецтвознавства Харківського університету (1863-1908 рр.)” (25-26 вересня 2003 р., м. Харків).

Публікації. Основні результати дослідження відображено у 14 публікаціях (у тому числі 3 статтях у виданнях, затверджених переліками ВАК України), загальним обсягом понад чотири друкованих аркуші.

Структура роботи відповідає поставленій меті та виконанню основних завдань дослідження. Згідно з цим, дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (які, в свою чергу, поділяються на підрозділи), висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Обсяг тексту дисертації – 180 сторінок. Перелік використаних джерел та літератури складає 58 сторінок (645 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, охарактеризовано стан і ступінь її розробки, хронологічні межі, зазначено методологічні принципи дослідження, сформульовано об'єкт і предмет роботи, визначено мету, завдання, розкрито практичне та теоретичне значення дисертаційного дослідження.

Розділ I “Життєвий шлях Єгора Кузьмича Редіна” присвячено дослідженню біографії вченого, що прожив недовге, але насичене творчою працею і суспільною діяльністю життя. Простежуючи в хронологічній послідовності його життя та діяльність, дисертант зосереджується на з'ясуванні тих чинників, під впливом яких формувалися суспільно-політичні та наукові погляди Є.К. Редіна. Особлива увага приділялася висвітленню маловідомих сторін і періодів життя історика.

Єгор Кузьмич Редін народився 2 листопада 1863 р. у с. Старшому Дмитрієвського повіту Курської губернії в родині селянина, який працював каменярем. Про батьків вченого відомо мало. Середню освіту Є.К. Редін одержав у Тифлісі. Поки лишаються не з'ясованими питання, яким чином і на які кошти батько Є.К. Редіна, простий каменярь, зміг відправити сина навчатися в тифліську гімназію, чому підліток навчався так далеко від сім'ї, а потім був направлений в Одесу, а не ближче до дому, наприклад, у Харків?

У 1884 р. Є.К. Редін вступив на історико-філологічний факультет Новоросійського університету, де відразу виявив глибокий інтерес до вивчення історії мистецтв Візантії і Давньої Русі. Роки, проведені в університеті, відіграли вирішальну роль у формуванні Є.К. Редіна як ученого. Він зазначав, що поглибленням своїх спеціальних знань зобов'язаний видатному історику мистецтв Н.П. Кондакову. У числі викладачів юнака було й багато інших учених. Серед них був і відомий знавець літератури О.І. Кирпичніков. Під впливом Н.П. Кондакова й О.І. Кирпичнікова формувалася світогляд майбутнього історика.

Є.К. Редіну були властиві тяга до знань, виняткова обдарованість і працьовитість. Велике значення для Є.К. Редіна мала дружба з Д.В. Айналовим. Захоплення Є.К. Редіна історією мистецтв проявилось у тому, що він і Д.В. Айналов взяли за спільну працю про Софіївський собор у Києві, його мозаїки й фрески. Уже в цій ранній роботі значною мірою проявляються основні риси Є.К. Редіна як вченого. Праця Д.В. Айналова і Є.К. Редіна “Киево-Софийский собор. Исследование древней мозаичной и фресковой живописи”, за яку автори одержали золоту медаль, була відзначена фахівцями. У 1889 р. вона була опублікована в “Записках Русского Археологического Общества” і отримала почесний відгук Товариства.

Після закінчення в 1888 р. історико-філологічного факультету Є.К. Редін був залишений при університеті для підготовки до професорського звання. У 1891 р. вчений їде у відрядження за кордон. Після повернення із відрядження Є.К. Редіну було присвоєно звання приват-доцента.

З 1893 р. починається новий період у житті Є.К. Редіна. За рекомендацією Міністерства народної освіти він запрошується приват-доцентом в імператорський

Харківський університет для читання лекцій на кафедрі теорії й історії витончених мистецтв. Є.К. Редін став першим штатним викладачем по цій кафедрі.

17 березня 1893 р. Є.К. Редін був прийнятий у члени ХІФТ, а у лютому 1897 р. – обраний секретарем ХІФТ. У 1893 р. Є.К. Редіна призначили на посаду завідувача Музею витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету. Головною ж працею в цей період для Є.К. Редіна було написання великої роботи “Мозаики Равеннских церквей”, за яку в 1896 р. він здобув вчений ступень магістра теорії й історії мистецтв. У монографії проводився аналіз мозаїк Равенни та наводились докази їх причетності до візантійського походження. Робота Є.К. Редіна привернула до себе увагу як у російській, так і західній науковій літературі.

У 1898 р. Є.К. Редіна, як одного з найкращих фахівців з історії візантійської культури у Росії, було відправлено у відрядження за кордон. Він поїхав до Туреччини та Греції як член експедиції, організованої Російською АН. Метою експедиції було вивчення пам'яток античної та візантійської культури в Константинополі, Салоніках, Афінах та монастирях Афона. Запрошення взяти участь у цій експедиції свідчить про високий науковий авторитет історика.

Вчений брав участь у роботі Російського археологічного товариства, Московського археологічного товариства та Товариства шанувальників давньої писемності, був співробітником Константинопольського інституту й інших організацій. У 1902 р. Є.К. Редіна було обрано дійсним членом Московського археологічного товариства. Свою громадську роботу Є.К. Редін зосередив на початковій освіті. Він брав участь у діяльності Харківського товариства поширення в народі грамотності. Ім'я Є.К. Редіна можна знайти і в списках членів Харківської громадської бібліотеки. Упродовж п'яти років учений входив до складу її правління, виконуючи обов'язки секретаря, а у 1898 р. разом з Д.І. Багалієм був головою правління бібліотеки. Необхідно відзначити, що історик відрізнявся не лише діловими якостями. У своїх стосунках з оточенням Є.К. Редін був відкритим, простим і по-людському симпатичним.

У дисертації подано відомості про родину вченого, про його дружину Тетяну Миколаївну Редіну (Бреннер) і сина Миколу Єгоровича Редіна, який також став істориком.

У 1901 р. факультет порушив клопотання про надання приват-доценту Є.К. Редіну звання екстраординарного професора. Подання факультету було затверджено Височайшим указом 22 грудня 1901 р.

У серпні 1902 р. у м. Харкові відбувся XII Археологічний з'їзд. Є.К. Редін був обраний секретарем Харківського попереднього комітету з підготовки з'їзду. 1 січня 1903 р., ймовірно за підготовку й проведення Археологічного з'їзду, Є.К. Редіна було нагороджено орденом св. Анни 3 ступеня, а 1 січня 1906 р. він був нагороджений орденом св. Станіслава 2 ступеня. Чину Є.К. Редін не мав. У цілому просування Є.К. Редіна службовими шаблями було успішним, він послідовно проходив усі їх етапи.

У політичній діяльності Є.К. Редін майже не брав участі, за винятком невеликого періоду першої буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. Але це не означає, що він

не мав політичних поглядів. Є.К. Редін взяв участь у кампанії по виборах до I Державної думи. Він приєднався до партії Народної волі (конституційно-демократичної), пройшовши у депутати за її списком. Але політика мала для вченого другорядне значення. Як людина високих моральних якостей, справжній гуманіст, Є.К. Редін передбачав згубний вплив революційних подій, а тому вірив тільки в силу науки, вважав останню головною і єдиною умовою поступу людства.

У 1907 р. Петербурзький університет, враховуючи наукові заслуги Є.К. Редіна, присвоїв йому ступінь доктора теорії та історії мистецтв *honoris causa* за сукупністю робіт. У свою чергу, Харківський університет прийняв рішення про призначення Є.К. Редіна ординарним професором на кафедрі теорії та історії мистецтв.

У травні 1907 р. вчений серйозно занедужав. Професор Харківського університету, доктор наук Є.К. Редін помер 27 квітня 1908 р.

У розділі II “Педагогічна та громадська діяльність Є.К. Редіна” проаналізовано педагогічну роботу та громадську діяльність вченого, яку він зосередив на початковій освіті.

З особливою любов’ю та натхненням Є.К. Редін читав студентам університету історію візантійської мініатюри й мозаїки. Є.К. Редін проводив думку про те, що історію візантійської культури та історію культури слов’янських народів необхідно викладати не ізольовано, а в тісному взаємозв’язку з історією культури Західної Європи. Він заперечував теорію “самобутнього” розвитку Візантії, що відрізняється від розвитку Заходу. Є.К. Редін доводив, що культурні процеси могли виявлятися у Візантії в іншій формі, могли проходити іншими темпами, але сутнісно вони в Європі та у Візантії були аналогічними.

Є.К. Редін був талановитим педагогом. Лекції вченого мали успіх серед слухачів. Невичерпна ерудиція поєднувалась у нього з прекрасною формою викладу матеріалу, умінням сформулювати думку, витонченістю літературного стилю. Численні наукові дослідження Є.К. Редіна завжди знаходили відображення в його лекціях.

Педагогічна діяльність вченого не обмежувалася університетськими стінами. Він викладав і в жіночій гімназії Д.Д. Оболенської. У 1906 р. Є.К. Редін почав читати лекції у Харківській міській школі малювання та живопису.

Наукову діяльність Є.К. Редін поєднував із плідною громадською працею. Він зосереджував свою громадську роботу на початковій освіті, беручи участь у діяльності Харківського товариства поширення в народі грамотності. У 1899 р. Є.К. Редін був обраний попечителем першої школи Товариства грамотності.

Як попечитель школи, Є.К. Редін не міг не помітити злидарювання частини учнів. Тому в 1901 р. з ініціативи вченого виникло Товариство піклування про нужденних учнів у нижчих навчальних закладах м. Харкова. Зусиллями Є.К. Редіна був створений дитячий притулок імені М.О. Северіна. Але не лише потреби бідних учнів цікавили Є.К. Редіна. Як попечитель він опікувався й іншими дітьми школи. Є.К. Редін був членом багатьох комісій Товариства. Зокрема, в 1901 р. було засновано літню колонію для хворобливих учнів шкіл. До комітету з організації літніх прогулянок для школярів увійшов і Є.К. Редін. Коли було прийняте рішення про реконструкцію будинку школи, відповідний комітет теж очолив Є.К. Редін.

Через хворобу Є.К. Редін був змушений відійти від справ у Товаристві поширення в народі грамотності. Після смерті вченого на засіданні Товариства опіки про бідних учнів було прийняте рішення увічнити пам'ять Є.К. Редіна, надавши найменування “Комісія імені Є.К. Редіна, що перебуває при першій школі Товариства грамотності”. Членами комісії було прийнято рішення і про заснування стипендії імені Є.К. Редіна. Все це свідчить про високий авторитет вченого і його вагомий внесок в громадські справи Харкова.

У розділі III “Науково-організаційна діяльність Є.К. Редіна” проаналізовано діяльність вченого як організатора науки. Будучи активним членом ХІФТ, Є.К. Редін зарекомендував себе як сумлінний вчений, який не боявся чорної роботи і копіткої праці. Колеги оцінили ці якості Єгора Кузьмича, обравши його 28 лютого 1897 р. секретарем ХІФТ.

Історик брав активну участь у роботі ХІФТ. У науковій спадщині Є.К. Редіна можна знайти бібліографічні огляди праць відомих учених у вигляді робіт історіографічного характеру. Це його статті про наукову діяльність Ф.І. Буслаєва, О.І. Кирпичнікова, Н.П. Кондакова, М.Ф. Сумцова і багатьох інших вчених. Особливо слід відзначити роботи Є.К. Редіна про осіб, які брали активну участь у житті університету, зокрема про його меценатів – А.М. Алфьорова, І.Є. Бецького і А.М. Матушинського.

Є.К. Редін був обраний секретарем Харківського підготовчого комітету XII Археологічного з'їзду. Будучи секретарем ХІФТ і Харківського підготовчого комітету, Є.К. Редін провів величезну роботу по підготовці з'їзду, про що свідчать протоколи засідань Підготовчого комітету. Разом з цим він активно займався дослідною діяльністю. За постановою Підготовчого комітету Є.К. Редін здійснює ряд “екскурсій” по Харківській губернії. Мета поїздки полягала у збиранні найбільш характерних для Слобожанщини матеріалів з історії церковних старожитностей.

Різноманітна наукова діяльність Харківського підготовчого комітету була відображена в друкованих роботах. У 1902 р. були опубліковані “Труди Харьковского Предварительного Комитета по устройству XII Археологического Съезда” у двох томах. За дорученням Підготовчого комітету це видання редагував Є.К. Редін.

XII Археологічний з'їзд працював з 15 по 27 серпня 1902 р. Є.К. Редін був обраний секретарем ученого комітету з'їзду та головою секції. Діяльність вченого сприяла тому, що тема історії церковних старожитностей стала однією із центральних на з'їзді. З цього питання виступили з доповідями Д.В. Айналов, О.І. Кирпичніков, М.І. Петров, Є.К. Редін, В.А. Нарбеков та інші. Особливо жваво обговорювались питання, пов'язані з вивченням українських церковних пам'яток XVII-XVIII ст., зокрема зародженням та розвитком українського іконопису, формуванням українського іконописного стилю. Це була перша спроба наукового вивчення слобожанського іконопису, яка ґрунтувалась на колекції ікон, зібраних Є.К. Редіним.

Як сумлінному вченому, Є.К. Редіну були доручені й загальне редагування “Каталога виставки XII Археологического съезда в г. Харькове” та “Альбома Виставки XII Археологического Съезда в г. Харькове”, до яких входили передмова й опис експонатів.

Варто відзначити, що на виставці одне з чільних місць було відведено українським церковним пам'яткам. Особливо треба виділити ту частину експозиції, де виставлялись ікони. Відділ “Памятников церковных древностей” був зібраний і описаний повністю Є.К. Редіним.

Є.К. Редін брав участь у діяльності Харківської комісії з влаштування наступного XIII Археологічного з'їзду в Катеринославі. Вчений увійшов до складу Московського попереднього комітету, що займався підготовкою до проведення XIV Археологічного з'їзду в Чернігові.

Проведення археологічних з'їздів у Одесі, Києві, Харкові, Катеринославі та Чернігові викликало значний інтерес до вивчення пам'ятників “южно-русской старины”. Велика кількість зібраних фактів дала змогу вченим, таким, як Є.К. Редін, М.Ф. Сумцов, Г.Г. Павлуцький, С.П. Яремич та іншим, поставити питання про національну своєрідність української культури.

З 1893 по 1908 рік Є.К. Редін очолював Музей витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету. У цей період фонди Музею значно збагатились новими відділами, поновившись новими експонатами, в чому є велика заслуга Є.К. Редіна.

Розділ IV “Науково-історична спадщина Є.К. Редіна” є історіографічним аналізом робіт вченого, присвячених вивченню візантійської та давньоруської культури, а також проблемам, пов'язаним з дослідженням Є.К. Редіним церковних старожитностей Харківської губернії та історії Харківського університету.

Наукова діяльність Є.К. Редіна відрізнялася широтою і розмаїттям. Вчений був автором наукових розвідок з історії художньої культури Київської Русі та Візантії, археології, а також автором праць, присвячених вивченню архітектурно-художніх пам'ятників Києва та Харкова. І все ж таки, у всіх роботах Є.К. Редіна можна виявити загальне – глибокий інтерес до давньоруської культури, основи якої він бачив у візантійській культурі.

Слід зазначити, що до середини XIX ст., на думку багатьох вчених, візантійська культура трактувалася, як щось відсталого-церковне, чуже для природи і краси. Лише в другій половині XIX ст. під впливом дослідницьких робіт Ф.І. Буслаєва, Н.П. Кондакова й інших учених ставлення до неї починає змінюватися. Цьому сприяла і наукова діяльність Є.К. Редіна, який ґрунтовніше за багатьох інших представників школи Н.П. Кондакова заглиблюється у вивчення історії давньоруської та візантійської культур.

Творчості Є.К. Редіна, який перебував під впливом позитивістської історіографії, був властивий певний дисонанс між виявленням і встановленням фактів та їхньої інтерпретації. Але було б спрощенням стверджувати, що в своїх працях він прагнув лише до констатації фактів. Для Є.К. Редіна так само, як і для Д.І. Багалія та М.Ф. Сумцова, було певною мірою характерне так зване обласництво, яке виражалося в поглибленому дослідженні регіональних пам'яток. Роботи вченого з історії української культури завжди так чи інакше були пов'язані з історією Слобожанщини.

Поступово наукові інтереси історика зміщуються в сторону вивчення художньої національної спадщини. Особливо яскраво ці риси проявились у докторській дисертації

“Христианская топография Козьмы Индикоплова по греческим и русским спискам”. Давньоруські списки творів Козьми Індікоплова багато ілюстровані мініатюрами, вивченню яких Є.К. Редін і присвятив свою працю.

Є.К. Редін задумав своє дослідження надзвичайно широким. Складність завдання написання цілісного монографічного дослідження зумовила звернення історика до широкого кола джерел, серед яких головне місце посідали практично недосліджені рукописи “Христианской топографии”. Вчений витратив багато часу, розшукуючи їх у різних сховищах і зібраннях, накопичив чимало матеріалів, сфотографував їх, визначив час і редакцію кожного рукопису, порівнюючи їх, відзначаючи візантійський і західний вплив, або самотні оригінальні риси. Зрозуміло, що такого типу дослідження має бути багатим і майстерно ілюстрованим. У тексті подано 434 малюнки, крім того, книгу завершують 32 чудово виконані таблиці. Опис кожного малюнка – це справжній екскурс з порівняльної історії книжкової мініатюри.

З-за ранньої смерті Є.К. Редіна, його фундаментальне дослідження залишилося не опублікованим. Публікацію його праці взяли на себе П.С. Уварова та Д.В. Айналов. Перша частина твору Є.К. Редіна “Христианская топография Козьмы Индикоплова по греческим и русским спискам” була опублікована в 1916 р. Друга частина наукового дослідження вченого так і не вийшла у світ з-за відомих подій.

У висновках зроблені підсумки проведеного дослідження, які полягають у наступному:

- тема громадської та наукової діяльності Є.К. Редіна досі не була предметом спеціального наукового дослідження;
- світогляд Є.К. Редіна формувався у 70 – 90-х рр. XIX ст. під впливом навчання в тогочасних освітніх закладах: Тифліській гімназії та Новоросійському університеті. Формування громадських поглядів та наукових інтересів Є.К. Редіна відбувалося під впливом його вчителів – Н.П. Кондакова та О.І. Кирпичнікова;
- діяльність Є.К. Редіна була найбільш плідною та динамічною в період його перебування у Харкові з 1893 по 1908 рр. Величезне значення у розвитку історичних поглядів Є.К. Редіна мали дружні стосунки і постійне спілкування із знавцем української літератури та етнографії М.Ф. Сумцовим, істориком та громадським діячем Д.І. Багалієм, професором Петербурзького університету Д.В. Айналовим. На становлення та розвиток української тематики в творчості Є.К. Редіна значний вплив мала робота в ХІФТ, Московському археологічному товаристві та інших наукових організаціях;
- в науково-організаційній діяльності Є.К. Редіна необхідно відзначити багатогранність і різноманітність інтересів вченого, відповідальність за доручену справу. Він – викладач Харківського університету і школи малювання та живопису, секретар Харківського історико-філологічного товариства і Харківських підготовчих комітетів з проведення Археологічних з’їздів, завідувач Музею витончених мистецтв та старожитностей Харківського університету, член багатьох інших товариств і комісій;

- коло наукових досліджень Є.К. Редіна було також широким. Уже наприкінці 90-х рр. XIX ст. остаточно визначилися чотири основних напрямки наукової діяльності історика: 1) дослідження мозаїчних і фрескових оздоблень; 2) дослідження мініатюри; 3) вивчення церковних старожитностей Харківської губернії; 4) дослідження історії Харківського університету;
- Є.К. Редін займався вивченням візантійської та давньоруської культури, розвиваючи та узагальнюючи те, що було зроблено його попередниками. На увагу заслуговує розкриття на прикладі наукової діяльності Є.К. Редіна ролі істориків у розвитку історичної науки на території Російської імперії й, зокрема, України. Відзначається, що тематика історичних досліджень Є.К. Редіна зазнала еволюції. Поступово наукові інтереси вченого зміщуються в сторону вивчення української художньої спадщини. Багато часу й сил Є.К. Редін приділяв дослідженню церковних пам'яток Слобожанщини. Він один з перших звернувся до наукового вивчення українського іконопису;
- з'ясовано конкретний вплив його наукової діяльності на сучасну йому історичну науку та подальші дослідження культури Візантії, Давньоруської держави та пам'яток української церковної старовини;
- важливим для розвитку історичної науки є те, що в результаті бібліографічних і архівних пошуків віднайдено невідомі архівні документи, встановлено псевдоніми Є.К. Редіна, суттєво доповнено й уточнено перелік його праць. Вчений залишив значну наукову спадщину, яка охоплює близько 200 наукових праць з різних за темами та напрямками досліджень. Багато з цих праць не втратили наукової цінності й дотепер;
- громадську роботу Є.К. Редін зосереджував на початковій освіті, беручи активну участь у діяльності Харківського товариства поширення в народі грамотності. Є.К. Редін був постійним учасником народних читань, завжди відгукувався на запрошення виступити з публічними лекціями.

Основний зміст дисертації автором одноосібно викладено у публікаціях:

1. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – историк древнехристианского и византийского искусства // Четверті Сумцовські читання: Матеріали наук. конф., присвяч. 135-річчю з дня народж. Є.К. Редіна. – Х., 1999. – С. 12-13.
2. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – ученый, гуманист // Вестн. ХГПУ, 1999. – Вып. 67: Философия. – С. 133-138.
3. Филиппенко Р.И. Путиами просветительства: (Е.К. Редин – исследователь церковных древностей г. Харькова) // Багаліївські читання в НУА: Програма та матеріали / ХГІ “НУА”; Голов. ред. В.І. Астахова. – Х., 1999. – С. 99-102.

4. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин и “Христианская топография” Козьмы Индикоплова // 200 років Харківській єпархії Української Православної церкви: Матеріали наук.-практ. конф., 27 трав. 1999 р. – Х., 1999. – С. 113-114.
5. Філіппенко Р.І. Є.К. Редін – секретар Харківського історико-філологічного товариства // Багаліївські читання в НУА. III. Д.І. Багалій і культура Слобідської України: Програма та матеріали, Харків, 6 листоп. 2000 р. / Нар. Укр. Акад.; Редкол.: В.І. Астахова (голов. ред.) та ін. – Х., 2000. – С. 107-109.
6. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – исследователь церковных памятников искусства Харьковской губернии // Человек, культура, цивилизация на рубеже II и III тысячелетий: Труды Междунар. науч. конф., Волгоград, 3-5 окт. 2000 г.: В 2 т. / Волгоград. гос. техн. ун-т. – Волгоград, 2000. – Т. 1. – С. 215-217.
7. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – исследователь религиозных памятников искусства Харьковской губернии // Віра і Розум. – 2000. – № 1. – С. 224-228.
8. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – ученый-искусствовед // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи (до 115 річниці Харківського державного політехнічного університету): Праці міжнар. наук.-метод. конф. 28-29 березня 2000 р. – Х., 2000. – С. 53-54.
9. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – секретарь Харьковского историко-филологического общества // Вестн. Нац. техн. ун-та “ХПИ”. – 2000. – Вып. 120: Философия. – С. 104-116.
10. Філіппенко Р.І. Є.К. Редін і “Християнська топографія” Козьми Індікопова // Освітні традиції Слобожанщини на межі тисячоліть: Матеріали наук.-метод. конф. (Перші Каразінські читання, Богодухів, 11 трав. 2001 р.). – Х., 2001. – С. 88-103.
11. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин – член Харьковского историко-филологического общества // Краєзнавство. – К., 2002. – Число 1-4. – С. 38-41.
12. Филиппенко Р.И. Е.К. Редин: жизнь, общественная деятельность и научно-историческое наследие: (К 140-летию со дня рождения) // ВХУ. – 2003. – № 594: Історія. – Вип. 35. – С. 333-340.
13. Філіппенко Р.І. Суспільна діяльність Є.К. Редіна // Сб. тез. и докл. междунар. конф. “Усадьбы Харьковской губернии: сохранение и перспективы использования”, посв. памяти проф. Харьк. ун-та Е.К. Редина. – Х., 2003. – С. 3-4.
14. Філіппенко Р.І. Редін Є.К. – історик-мистецтвознавець (історіографія питання) // Зб. наук. праць. Сер. “Історія та географія” / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2004. – Вип. 14. – С. 155-161.

АНОТАЦІЯ

Філіппенко Р.І. Життя, громадська діяльність і науково-історична спадщина професора Харківського університету Є.К. Редіна (1863-1908 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни.

– Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. – Київ, 2004.

Дисертація є першим в українській історіографії комплексним дослідженням громадської та науково-історичної діяльності українського та російського історика, професора Харківського університету Єгора Кузьмича Редіна.

У праці проаналізовано стан вивчення проблеми, використано широке коло джерел, які різнобічно розкривають життя і діяльність вченого. У дисертації аналізується коло наукових інтересів історика, висвітлюється його робота в Харківському історико-філологічному товаристві, внесок вченого в підготовку та роботу XII та наступних Археологічних з'їздів, відзначається діяльність Є.К. Редіна як завідувача Музею витончених мистецтв та старожитностей, а також констатується, що Є.К. Редін багато зробив для розвитку вітчизняної історичної науки. Вчений займався вивченням пам'яток візантійської й давньоруської культури. Багато часу й сил Є.К. Редін приділяв дослідженню церковних пам'ятників Слобожанщини. Він один з перших звернувся до наукового вивчення українського іконопису. Значну увагу в дисертації приділено громадській діяльності Є.К. Редіна, зокрема його роботі у Харківському товаристві поширення в народі грамотності.

Ключові слова: Є.К. Редін, Харківський національний університет, історіографія, Харківське історико-філологічне товариство, Харківське товариство поширення в народі грамотності.

АННОТАЦИЯ

Филиппенко Р.И. Жизнь, общественная деятельность и научно-историческое наследие профессора Харьковского университета Е.К. Редина (1863-1908 гг.) – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Украинский научно-исследовательский институт архивного дела и документоведения. – Киев, 2004.

Диссертация посвящена изучению жизни и деятельности украинского и российского историка Егора Кузьмича Редина. Представленная работа является первым в украинской исторической науке комплексным исследованием общественной, культурно-просветительской и научной деятельности ученого. На основании изучения творческого наследия Е.К. Редина, выявленных новых архивных материалов и опубликованных ранее различных групп источников, анализа научной литературы характеризуются все аспекты его общественной и научной работы, предлагается периодизация его жизни и деятельности. При этом делается вывод, что существующая научная литература недостаточно раскрывает многогранную деятельность историка.

В диссертации рассматривается круг научных интересов ученого, анализируются его работа в Харьковском историко-филологическом обществе, а также роль, которую сыграл

Е.К. Редин в подготовке и проведении XII и других Археологических съездов в качестве секретаря Харьковского подготовительного комитета, отмечается вклад историка, как заведующего Музеем изящных искусств и древностей Харьковского университета.

Е.К. Редин занимался изучением византийских и древнерусских памятников культуры. Много времени он уделял исследованию церковных памятников Слобожанщины. Е.К. Редин один из первых обратился к научному изучению украинской иконописи. Изучение творческого наследия Е.К. Редина доказывает, что многие его работы не утратили научной ценности и в настоящее время.

Освещена также педагогическая и общественная деятельность Е.К. Редина. Будучи отзывчивым человеком, он сосредоточил свою общественную работу на начальном школьном образовании, принимая активное участие в работе Харьковского общества распространения в народе грамотности.

Ключевые слова: Е.К. Редин, Харьковский национальный университет, историография, Харьковское историко-филологическое общество, Харьковское общество распространения в народе грамотности.

ANNOTATION

Filippenko R.I. Life, social activities, and scientific-historical heritage of Kharkov University Professor Y.K. Redin (1863-1908) – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Candidate of History by speciality 07.00.06 – Historiography, Source Studies and Special Historical Disciplines. – The Ukrainian Scientific Research Institute on Archives and Documentation. – Kyiv, 2004.

The dissertation is the first in Ukrainian historiography complex investigation of social and scientific-historical heritage of Ukrainian and Russian historian, Professor of Kharkov University, Y.K. Redin. The paper presents the analysis of the problem study condition, wide range of studied sources which expose the scientist's life and activities in all aspects. The dissertation considers the sphere of scientific interests of the scientist, his work in Kharkov Historical-Philological Society. The author describes the scientist's contribution to the preparation and work of the 12th Archaeological Congress, focuses on important role played by Y.K. Redin as a head of Museum of Fine Arts and Antiquities. It is also stated that Y.K. Redin made a lot for national school of the history of art development. The historian, Y.K. Redin made a careful study of Early Christian, Byzantine, and Old Russian art Christian Art monuments of Slobodska Ukrainian. He was among the first who started the scientific research of Ukrainian icon-painting. The dissertation highlights social activities of Y.K. Redin, his work in Kharkov Society of People's Literacy Dissemination.

Key words: Y.K. Redin, Kharkov Historic-Philological Society, Kharkov National University, historiography, Kharkov Society of People's Literacy Dissemination.